

Eteläpohjalaismurteiden eri piirteiden näkyminen karijokisten puheessa

**Kandidaatintutkielma
Minna Hautaniemi
Suomen kieli
Kieli- ja viestintätieteiden laitos
Jyväskylän yliopisto
2020**

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistis-yhteiskuntatieteellinen tiedekunta	Laitos – Department Kieli- ja viestintätieteiden laitos
Tekijä – Author Minna Hautaniemi	
Työn nimi – Title Eteläpohjalaismurteiden eri piirteiden näkyminen karijokisten puheessa	
Oppiaine – Subject Suomen kieli	Työn laji – Level Kandidaatintutkielma
Aika – Month and year Toukokuu 2020	Sivumäärä – Number of pages 26 + liite
Tiivistelmä – Abstract <p>Tässä kandidaatintutkielmassa tutkin karijokisten puhekieltä. Tarkastelen tarkemmin eteläpohjalaismurteille tyypillisten piirteiden esiintymistä kolmessa eri ikäryhmässä, joita ovat nuoret (13–16-vuotiaat), työikäiset (25–59-vuotiaat) ja eläkeikäiset (60–85-vuotiaat). Tutkimukseni täydentää sopivasti murteentutkimuksen alaa tarkastellen pienen maalaiskunnan puhekieltä sekä kertoen kielenkäyttäjien havainnot omasta puhekielestään.</p> <p>Tutkimuskysymyksiäni ovat:</p> <ol style="list-style-type: none">1. Kuinka paljon valitsemieni eteläpohjalaismurteiden piirteitä karijokisten puhekielessä esiintyy, ja mitkä näistä piirteistä ovat näkyvimmin esillä?2. Millaisia ikäryhmien välisiä eroja karijokisten puhekielessä esiintyy?3. Millaisia ajatuksia informanteilla on omasta puhekielestään ja eteläpohjalaismurteiden käytöstä puheessaan? <p>Tutkimukseni viitekehystenä toimii sosiolingvistinen tutkimus. Tarkemmin hyödynnän tutkimuksessani etenkin Lauri Kettusen laajaa murretietoutta ja murrekarttoja sekä uudemman sosiolingvistisen murteenseurauhankkeen tutkimuksissa esille tulleita tuloksia.</p> <p>Tutkimuksessani tarkastelen eteläpohjalaismurteiden kymmenen eri piirteiden esiintymistä. Keräsin kyselylomakkeella vastauksia yhteensä 49 karijokiselta. Lomakkeessa informantin täytyi valita 28 kohdassa omaa puhekieltään parhaiten vastaava sanan variantti ja kertoa avoimessa kysymyksessä ajatuksia omasta puhekielestään. Analysoin tuloksia pääosin määrällisesti taulukoimalla, mutta avoimen kysymyksen vastauksia käyn läpi myös laadullisesti.</p> <p>Sain selville, että karijokisten puhekielen murteellisuusprosentti on kokonaisuudessaan 63,9 %. Eteläpohjalaismurteiden piirteiden käyttämisessä näkyy ikäryhmittäin selkeää vaihtelua, sillä nuoret käyttävät murretta puheessaan selkeästi vähemmän kuin työikäiset ja eläkeikäiset. Yksittäisiä piirteitä tarkastellessa voidaan huomata, että laajalevikkisemmät murrepiirteet, kuten <i>tt</i> yleiskielen <i>ts</i>:n vastineena sekä inessiivin loppuheitto, näkyvät selkeimmin kaikkia ikäryhmiä tutkittaessa. Vanhemmat sen sijaan suosivat nuoriin verrattuna paljon enemmän suppea-alaisia murrepiirteitä, kuten labiaalistumista ja <i>lk</i>-yhtymän heikon asteen pitkää vokaalia, kun taas nuoret käyttävät selvästi enemmän yleispuhekielisiä varianteja. Tulokseni vastaavat näin ollen varsin pitkälle aiempien tutkimusten tuloksia. Saamiani tuloksia voitaisiin hyödyntää jatkotutkimuksissa vertaamalla niitä haastatteluihin, jolloin saataisiin tietoa siitä, kuinka informanttien omat kokemukset vertautuvat heidän todelliseen kielenkäyttöön.</p>	
Asiasanat – Keywords sosiolingvistiikka, dialektologia, eteläpohjalaismurteet, puhekieli	
Säilytyspaikka – Depository Jyväskylän yliopiston kieli- ja viestintätieteiden laitos	
Muita tietoja – Additional information	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
2 TEOREETTINEN VIITEKEHYS	3
2.1 Sosiolingvistinen tutkimus	3
2.2 Murretutkimus sosiolingvistiikassa	4
2.3 Suomen murteet	5
2.4 Eteläpohjalaismurteet	6
2.5 Yleistietoa Karijoesta	7
3 AINEISTO JA MENETELMÄT	8
3.1 Murrepiirteiden valinta	8
3.2 Aineisto ja aineistonkeruu	8
3.3 Aineiston analyysimenetelmä	10
4 AINEISTON ANALYYSI JA TULOKSET	11
4.1 Vokaalienvälinen <i>h</i> ja svaavokaali.....	11
4.2 Yleiskielen <i>d</i> ja <i>ts</i>	12
4.3 Yleiskielen jälkitavujen <i>eA</i> - ja <i>OA</i> -yhtymät sekä labiaalistuminen.....	14
4.4 <i>lk</i> -yhtymän heikko aste ja <i>i</i> -loppuinen diftongi	16
4.5 Inessiivin päätte.....	18
4.6 Informanttien mielipiteet omasta murteellisuudestaan	19
5 PÄÄTÄNTÖ	21
LÄHTEET	25
LIITE	

1 JOHDANTO

Tässä kandidaatintutkielmassa tutkin karijokisten puhekieltä keskittyen eteläpohjalaismurteiden eri piirteiden esiintymiseen. Tarkastelen tutkimustuloksia kolmea ikäryhmää vertaillen ja pyrin selvittämään, millä tavalla eteläpohjalaismurteiden käyttö kenties eroaa eri ikäisillä karijokisilla ja mitkä valikoiduista murrepiirteistä ovat yleisimmin käytössä.

Murretutkimus on suosittu ja hyvin ajankohtainen tieteenala. Muun muassa Liisa Mustanoja (2011) osoittaa väitöskirjassaan, että yksilön oma yksilöllinen kielimuoto voi muuttua jopa vielä aikuisiälläkin – näin ollen siis ihmisten puhekieli muuttuu jatkuvasti. Syitä kielimuodon muuttumiselle voi olla yleisimmin muutto toiselle murrealueelle tai muut elämässä tapahtuvat muutokset, kuten koulun tai varusmiespalvelun aloittaminen, jolloin kielelliset kontaktit laajenevat ja ympäristön puhekielen malli muuttuu (Palander 2005: 11, 313). Lisäksi tekstimaailman valtava kirjavoituminen vapaammaksi sekä uusiksi tekstilajeiksi ja kirjoitusmuodoiksi voi vaikuttaa myös yksilön omaan puhekieleen (Korhonen & Lappalainen 2013). Tämän jatkuvan muutoksen vuoksi onkin mielenkiintoista ja relevanttia tutkia pienen maalaispaikkakunnan murretta, jossa ihmiset elävät varsin tiiviissä yhteisössä.

Karijoen murretta ei ole opinnäytetöissä koskaan aikaisemmin tutkittu, minkä vuoksi tutkimukseni täydentää hyvin muita murteisiin liittyviä tutkielmia. Karijoen murteesta on olemassa muun muassa murrenäyte vuodelta 1969, joka löytyy Kotimaisten kielten keskuksen nauhoitearkistosta ja litteroituna eli tekstimuotoisena versiona *Suomen murrekirjasta*. Teos sisältää murrenäytteet lähes kaikista vuoden 1959 aikaisista Suomen suomenkielisistä pitäjistä (Lyytikäinen, Rekunen & Yli-Paavola 2013: 5). Lisäksi vuonna 1991 julkaistu *Karijokelaasta perunapröttiä: kaskuja ja juttuja Karijoelta* sisältää puhekielisesti kirjoitettuja karijokisten tarinoita, joissa myös näkyy Karijoen murretta – toki mikään murretutkimus tämä ei ole.

Suomessa murteita on tutkittu paljon jo 1800-luvulta saakka. Tunnettuja murretutkimuksia ovat tehneet muun muassa Lauri Kettunen (1930a; 1930b; 1940) kartoittaen suomen kielen murre-eroja tarkasti kunnittain, Jussi Laurosela (1913; 1914; 1922) tutkien eteläpohjalaismurteita sekä Aila Mielikäinen (mm. 1991), Pirkko Nuolijärvi (mm. 1986) ja Marjatta Palander (mm. 2005) tehden uudempaa tutkimusta suomen aluemurteista. Omaan tutkimukseeni vertautuvia eri ikäryhmien murre-eroja tutkivia opinnäytetöitä ovat tehneet muun muassa Mari Mäki-Paavola (1999) Kurikan murteesta ja Suvi Ikäheimonen (2012) Liperin murteesta. Useissa murretutki-

muksissa aineistonkeruumenetelmänä käytetään erilaisia haastatteluja, mutta oman kandidaatin-työni mukaisia kyselyillä kerättyjä aineistoja on käyttänyt opinnäytetyössään ainakin Emmilotta Kinnunen (2015) ja murreasenteita käsittelevässä opinnäytetyössään Tarja Isomöttönen (2008).

Tutkimukseni tavoitteena on saada selville, millaista karijokisten puhekieli on. Tavoitteenani on myös vertailla kolmen eri ikäryhmän vastauksia, jotta saan selville, onko nuorten (13–16-vuotiaat), työelämässä olevien (25–59-vuotiaat) ja jo eläkkeellä olevien tai pian eläköityvien (60–85-vuotiaat) informanttien puhekielen välillä paljonkin eroa, ja jos on, mitkä piirteet erottavat nämä ikäryhmät eniten toisistaan.

Tutkimuskysymykseni tähän kandidaattintyöhön ovat:

1. Kuinka paljon eteläpohjalaismurteiden piirteitä karijokisten puhekielessä esiintyy, ja mitkä näistä piirteistä ovat näkyvimmin esillä?
2. Millaisia ikäryhmien välisiä eroja karijokisten puhekielessä esiintyy?
3. Millaisia ajatuksia informanteilla on omasta puhekielestään ja eteläpohjalaismurteiden käytöstä puheessaan?

Hypoteesini tutkimukseen perustuvat paitsi aiemmissa tutkimuksissa esille tulleisiin tuloksiin, mutta myös omiin kokemuksiini ja havaintoihini karijokisten puhekielestä, sillä olen itse asunut lähes koko ikäni Karijoella. Oletan, että nuorimman ikäryhmän vastauksissa näkyy eniten yleispuhekielisyyttä, kun taas kahdella vanhimmalla ja etenkin eläkeläisten ryhmällä eteläpohjalaismurteiden piirteiden käyttö nousee enemmän esille. Esimerkiksi Hanna Lappalainen (2001: 77) mainitsee, että nuoret välttelevät aikuisia enemmän juuri leimallisia murrepiirteitä puheessaan. Kaikkien informanttien vastaukset yhteen luettuna odotukseni on, että tietyt Harri Mantilan (1997) nimeämät vakiintuneemmat ja laajalevikkisemmät eteläpohjalaismurteiden piirteet, kuten *tt* yleiskielen *ts*:n vastineena tai inessiivin loppuheitto, ovat useammin käytössä kuin toiset, leimautuneemmat aluepuhekielisyydet, kuten vokaalienvälisen *h*:n esiintyminen. Kokonaisuudessaan kuitenkin odotan eteläpohjalaismurteiden piirteiden näkyvän varsin selkeästi karijokisten puheessa.

2 TEOREETTINEN VIITEKEHYS

2.1 Sosiolingvistinen tutkimus

Tutkimukseni teoreettisena viitekehysenä toimii sosiolingvistinen tutkimus. Sosiolingvistisen tutkimuksen juuret ajoittuvat 1960-luvulle, jolloin William Labov (1966) julkaisi tutkimuksensa New Yorkissa puhutun englannin kielen äänteellisestä variaatiosta. Vaikka Labovin tutkimus ei olekaan ensimmäinen sosiolingvistiikan piirissä toteutettu tutkimus, on se silti vaikuttavuutensa vuoksi kiistattomasti sosiolingvistisen tutkimusperinteen alkulähde. (Chambers 1995: 15–16.) Tämän jälkeen sosiolingvistinen tutkimus rantautui Eurooppaan, erityisesti brittiläiseen ja saksalaiseen kielentutkimukseen, mutta myös Pohjoismaihin (Nuolijärvi & Sorjonen 2005: 11). Suomessa sosiolingvististä tutkimusta on tehty jo 1800-luvulta lähtien murteiden tutkimuksen pohjalta, mutta sen voidaan silti katsoa alkaneen varsinaisesti vasta 1970-luvulla. Tällöin aloitettiin neljässä kaupungissa toteutettu *Nykysuomalaisen puhekielen murros* -hanke, jossa oli mukana eri ikäisiä ja koulutustaustaltaan erilaisia miehiä ja naisia. Hankkeeseen osallistui tutkijoita Helsingin, Tampereen, Turun ja Jyväskylän yliopistoista, ja hankkeen pohjalta on ilmestynyt niin raportteja kuin tutkielmiakin. Tätä seurannut sosiolingvistinen tutkimus on jatkanut perinnettä samaan tapaan tutkien eri ikäisten puhekielen äänne- ja muotopiirteitä, vaikka tutkimus onkin pikkuhiljaa keskittynyt yhä enemmän yksittäisiin ikäryhmiin ja maaseutupaikkakuntien kieleen kaupunkien sijasta. (Lappalainen 2001: 76; Nuolijärvi & Sorjonen 2005: 11–12.)

Sosiolingvistinen tutkimus tutkii kieltä ja sen käyttöä suhteessa sen sosiaaliseen ympäristöön. Tutkimuksen lähtökohtana pidetään sitä, että ihmisten puhekielessä on sekä tilanteisia että yksilöllisiä eroja. M. A. K. Halliday (1978) kutsuukin näitä kielen dialektaliseksi (käyttäjäkohdattaiseksi) ja diatyypiseksi (tilanteiseksi) vaihteluksi. Käyttäjäkohdattaisista variaatioista tutkiessa kohteena ovat usein kokonaisten puhujaryhmien erot, kun taas tilanteisessa vaihtelussa keskitytään usein yksilöihin konkreettisissa kielenkäyttötilanteissa. (Paunonen 1982: 35.) Koska tutkimuksessani on kyse tietyn alueen murteesta, tutkimuskohteenani on dialektaalinen vaihtelu. Muita sosiolingvistiikan tutkimusalueita kielellisen variaation lisäksi ovat muun muassa kaksi- ja monikielisyys, kielelliset asenteet ja kielen muutos (Suojanen 1982: 12).

Sosiolingvistisessä tutkimuksessa on käytössä tiettyjä taustamuuttujia, jotka erottelevat tutkittavat informantit vielä pienempiin ryhmiin keskenään, jolloin kielellistä vaihtelua pystytään

perustelemaan. Tyypillisimpiä kielenulkoisia muuttujia sosiolingvistiikassa ovat olleet jo William Labovin tutkimuksesta lähtien sosiaalinen tausta, ikä ja sukupuoli. (Paunonen 1982: 58.) Omassa tutkimuksessani sosiolingvistisenä taustamuuttujana toimii ikä, joka on sukupuolen lisäksi suosituin tarkasteltava muuttuja suomalaisissa nykypuhekielen muutoksen tutkimuksissa (Mantila 2004: 322). Eri ikäisten kieli kiinnostaa monia tutkijoita, ja ajallista kielen muutosta voidaan tutkia niin reaali- kuin näennäisaikamenetelmällä. Reaaliaikamenetelmällä testataan saman yhteisön tai yksilöiden kieltä monen vuoden ajalta. Näennäisaikamenetelmää alettiin soveltaa 1960-luvulta alkaen ja siinä otetaan tarkasteltavaksi saman yhteisön eri ikäisten kieltä samanaikaisesti, jolloin tuloksia voidaan verrata ajan tuomiin muutoksiin. (Palander 2005: 11–13.) Omassa tutkimuksessani käytänkin juuri näennäisaikamenetelmää.

Sosiolingvistisissä tutkimuksissa on saatu selville, että nuorten ja vanhempien puhekielen välillä on selkeitä eroja (Paunonen 1982: 64). Eri ikäisten puhekielen eroja on selitetty muun muassa nuorten halulla erottautua vanhemmista ja osoittaa yhteenkuuluvuutta omiin ikätovereihin (Chambers 1995: 167–168). Nuoret myös usein käyttävät enemmän laaja-alaisia puhekielen piirteitä kuin aikuiset, jotka suosivat suppea-alaisia ja näin ollen leimallisempia murrepiirteitä (Lappalainen 2001: 77). Chambersin (1995: 194) mukaan nuoren kielenkäyttö pysyy pääasiassa samanlaisena tämän varttuessa, vaikka puhe saattaakin iän lisääntyessä muuttua konservatiivisemmaksi. Puhekieli on kuitenkin yksilöllistä, ja eri ikäisten kieleen usein vaikuttaa myös muun muassa se, kenen kanssa ollaan kontaktissa (Palander 2005: 313).

2.2 Murretutkimus sosiolingvistiikassa

Suomalaisten alueellisten murteiden tutkimus on alkanut jo 1800-luvun lopulta, jolloin tutkimus keskittyi paikallismurteisiin ja niiden välisiin suhteisiin. Dialektologian tavoitteena oli kuvata suomen kielen historiallista kehitystä ja siihen vaikuttaneita tekijöitä. Suomen kielen murrekartta onkin selvitetty varsin yksityiskohtaisesti etenkin äänne- ja muotorakenteen sekä hiukan myös sanahistorian alueelta muun muassa Lauri Kettusen (1930a; 1930b; 1940) toimesta. Samoin 1800-luvun lopulta 1900-luvulle saakka keskityttiin pitkään kuvaamaan pelkästään kaikkein vanhimpien puhujien kielimuotoja. Murretutkimus pyrkiin 1970-luvulla säilyttämään jälkipolville tietoa alue- ja paikallismurteista, sillä niiden uskottiin vähitellen katoavan. (Nuolijärvi & Sorjonen 2005: 11–12.)

1900-luvun lopulla alettiin keskittyä yhä enemmän yksilöiden kieleen ja idiolekteihin sekä kiinnostuttiin kielen muutoksesta; esimerkiksi Suomen sisällä muuttaneiden kielen muutosta on tutkittu Suomessa 1950-luvulta lähtien (Nuolijärvi & Sorjonen 2005: 12–13; Palander 2005: 11). Vuonna 1989 käynnistettiin Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksessa murteenseuruhanke, jossa seurattiin vuoteen 2010 saakka eri puolella Suomea asuvien ihmisten murteen muutosta kymmenen vuoden väliajoin reaaliaikatuksella. Kerätystä aineistosta tehdyt tutkimukset ovat pääasiassa opiskelijoiden pro gradu -töitä. (Nuolijärvi & Sorjonen 2005: 14; Kotimaisten kielten keskus 2020a.) Nykysuomen murrekartta ei olekaan nykyään enää vain maantieteellinen, vaan myös sosiaalinen: eri hankkeiden myötä havahduttiin uusien kaupunkimurteiden ja sosiaalisten murteiden syntymiseen (Mantila 2007: 63). Toisin kuin 1970-luvulla arveltiin, alue- ja paikallismurteet eivät ole hävinneet, vaan päinvastoin murteita käytetään kirjallisesti jopa yhä enemmän (Mantila 2004: 322). Silti maansisäisen muuttoliikkeen ja kirja- ja yleiskieltä käyttävien instituutioiden vaikutuksesta nykypuhekielen muodot ovat yhä monikerroksisimpia, jolloin perinteiset aluepuhekielet toimivat tutkimuksissa alueen standardina (Nuolijärvi & Sorjonen 2005: 12).

2.3 Suomen murteet

Murteista puhuttaessa murteen voidaan katsoa olevan periaatteessa kaikki yleiskielestä poikkeava puhuttu kieli. Yleensä sillä tarkoitetaan kuitenkin maantieteellisten alueiden puhekieliä, etenkin vanhan maatalouskulttuurin kieltä. (Lyytikäinen ym. 2013: 5.) Suomen murteiden jako eri ryhmiin perustuu äännehistoriaan, mutta jaottelussa on käytetty apuna myös asutushistoriaa. Yleensä Suomen murteet jaetaan kahteen päämurrealueeseen, länsi- ja itämurteisiin, eri äännepiirteiden levinneisyysrajojen mukaisesti. (Kotimaisten kielten keskus 2020b.) Tällainen käsitys Suomen murteiden jakamisesta kahteen valtaryhmään esitettiin ensimmäisen kerran jo noin kolmesataa vuotta sitten (Rapola 1990: 32). Yhteiskunnallisten muutosten sysäämänä murteiden arvostus oli 1800-luvulla vähäistä sivistyneistön puhekielen muuttuessa varsin kirjakieliseksi. 1900-luvun alussa kehittyi erilaisia kaupunkipuhekielen muotoja, joissa oli piirteitä niin murteista kuin kirjakielistäkin. Nykynäkökulmasta murteiden sekoittumisen ja yleispuhekielen syntymisen vuoksi suomalaisen puhekielen rajat ovat väljentyneet, vaikka ne ovatkin edelleen näkyvillä; käytännössä puhekielten ääripäiden (rikkeetön kirjakieli ja puhtaat murteet) edustajia ei luultavasti enää

löydy alle 70-vuotiaiden kielenpuhujien joukosta. (Paunonen 1989: 210, 219–220.)

Puhekielten sekoittumisen ja rajojen väljentyvän myötä Harri Mantila on jakanut suomalaisen nykypuhekielen ja murrepiirteet viiteen erilaiseen ryhmään. Ensimmäiseen ryhmään hän jakaa yleispuhekielenäkin tunnetut yleiset ja neutraalit puhekielen piirteet, jotka ovat tunnettuja puhutussa suomessa lähes joka puolella eikä niiden variaatio ole kovin jyrkkää. Toinen ryhmä, laaja-alaiset puhekielisyydet, sisältää sellaisia kielenpiirteitä, joiden maantieteellinen levinneisyys on hyvin laaja eivätkä ne leimaa jotakin tiettyä murrealuetta tai noudata myöskään itä- ja länsimurteiden rajaa. Kuitenkin kaupungeissa piirteet nähdään kartettavina. Kolmannen ryhmän yleistyvät puhekielisyydet leviävät joka puolelle puhuttuun suomeen, ja vanhoilla puhealueillaan nämä piirteet ovat nuorisonkin piirissä hyvin säilyviä. Kaksi viimeistä ryhmää, leimautuneet ja kartettavat aluepuhekielisyydet sekä elävät paikallisuudet, sisältävät perinteisten vanhojen murteiden piirteitä. Leimautuneet ja kartettavat aluepuhekielisyydet nähdään tietyn alueen tai maakunnan tunnusmerkkeinä, ja kaupungeista nämä ovatkin kadonneet. Elävät paikallisuudet eroavatkin edellä mainituista piirteistä siten, että ne ovat tunnettuja vain tietyllä alueella suppealalaisina ja näin ollen noudattavat hyvin vanhojen murrealueiden rajoja. (Mantila 1997: 11–19.)

Suomen kielen päämurrealueet voidaan jakaa vielä kahdeksaan tarkempaan päämurrealueeseen. Länsimurteita ovat lounaismurteet, lounaiset välimurteet, hämäläismurteet, eteläpohjalaismurteet, keski- ja pohjoispohjalaismurteet sekä Peräpohjan murteet, kun taas itämurteita ovat savolaismurteet ja kaakkoismurteet. (Kotimaisten kielten keskus 2020b.) Selkeimpiä eroja länsi- ja itämurteiden välillä ovat muun muassa yleiskielen *d:n* ja *ts:n* erilaiset vastineet, pitkän *a:n* ja *ä:n* diftongiutumisen, diftongien avartuminen sekä sanastolliset eroavaisuudet (Rapola 1990: 33–45, 56–60, 77).

2.4 Eteläpohjalaismurteet

Tutkin kandidaatintutkielmassani karijokisten puhekieltä. Karijoki kuuluu eteläpohjalaismurteiden alueeseen, joka käsittää lähes kaikki Etelä-Pohjanmaan maakunnan suomenkieliset kunnat lukuun ottamatta savolaiskiilan murrealueeseen kuuluvia kuntia (Lyytikäinen, Rekunen & Yli-Paavola 2013: 249). Murre on tunnettu ryhdikkyystään, ja se on ottanut piirteitä myös länsirannikon ruotsin kielestä. Eteläpohjalaisten murre on moniin muihin murteisiin verrattuna varsin yhtenäistä ja selvärajaista, vaikka pitäjien välillä saattaakin esiintyä eroja. (Rapola 1990: 125.)

Länsimurteissa, etenkin hämäläis- ja joissain pohjalaismurteissa, on tyypillistä *ts:n* edustajana vaihtelematon *tt* (*mettä : mettän, katto [katso] : katton*) ja *d:n* vastineena *r* (*teirän, pata : paran*). Myös yleensä *k:n* heikko aste likvidan ja *h:n* jäljessä on vokalisoitunut (*jalka : jalaat*) ja jälkitavujen vokaaliyhtymät *eA*, *eÄ*, *OA* ja *ÖÄ* ovat kehittyneet muotoon *iA*, *iÄ*, *UA* ja *UÄ* (*hopia, lähtiä*). Viimeisin piirre on tyypillinen kaikille pohjalaismurteille, kuten on myös muun muassa inessiivin yksinäis-*s* eli loppuheitto (*kyläs, tekemäs*), joidenkin konsonanttiyhtymien svaavokaali (*jalaka, lehemä*) sekä *a-* ja *ä-*vokaalin esiintyminen monikon 1. ja 2. persoonan päätteessä ja vastaavissa omistusliitteissä (*annamma, annatta, talonna*). Suomen kieleen aikanaan laajalti kuulunut ja edelleen vanhassa lyriikassa tavattava jälkitavujen *h* on säilynyt pohjalaismurteissa painottoman tavun vokaalin jäljessä, eteläpohjalaismurteissa muodossa *nurkkahan, keittiöhön*. Eteläpohjalaismurteille muita tyypillisiä ja tunnistettavia piirteitä ovat esimerkiksi inessiivin päätteessä oleva *-hnA* (*mihinä*), kaksikonsonanttisuus sanan alussa (*klasi, trenki*), pääpainottomien diftongien jälkivokaalin sulautuminen ensivokaalin kanssa pitkäksi vokaaliksi (*aikaasin, kirjoottaa*) sekä *e:n* labiaalistuminen *o:ksi* tai *ö:ksi* preesensin 3. persoonassa (*tuloo, menöö*). Myös analogiamuoto *hames, homes* on eteläpohjalaismurteiden oma paikallispiirre. (Kettunen 1930b: 55–73; Lyytikäinen ym. 2013: 249–250.)

2.5 Yleistietoa Karijoesta

Karijoki on vajaan 1300 asukkaan maaseutukunta, ja se on asukasluvultaan Etelä-Pohjanmaan maakunnan pienin (Etelä-Pohjanmaan liitto 2019). Karijoki sijaitsee Etelä-Pohjanmaan länsirajalla Karijoen ja Teuvanjoen laaksoissa Lapväärtinjoen pohjoispuolella, ja sen naapurikuntia ovat Kristiinankaupunki, Teuva, Isojoki ja Kauhajoki. Se on yksi Suupohjan seutukunnan neljästä kunnasta Teuvan, Isojoen ja Kauhajoen lisäksi. (Karijoki 2020.)

Karijoen kunnan peruselinkeino on maa- ja metsätalous, joissa päätuotantosuuntia ovat lypsykarjatalous ja perunantuotanto. Karijoella toimii yksi ala-asteen koulu, ja samoissa tiloissa järjestetään myös esiopetusta. Kunnalla on sopimus 7.–9. luokkien opetuksesta Kristiinankaupungin kanssa, minne karijokiset menevät yläkouluun. (Karijoki 2020.) Karijoen väestöstä vain 11 % on alle 15-vuotiaita (Etelä-Pohjanmaan liitto 2019). Karijoen murteesta voidaan käyttää nimeä *paikallismurre*, sillä tutkin eteläpohjalaismurteiden edustusta suppeammin yhden pitäjän puhekielen sisällä (Palander 2005: 20).

3 AINEISTO JA MENETELMÄT

3.1 Murrepiirteiden valinta

Valitsin tutkittaviin murrepiirteisiin niin yleisesti länsimurteiden tunnusmerkkejä kuin myös suppeammin eteläpohjalaismurteille tyypillisiä piirteitä. Valitsemani murrepiirteet ovat:

1. vokaalienvälinen *h*
2. svaavokaali
3. yleiskielen *d*:n vastineena *r*
4. yleiskielen *ts*:n vastineena *tt*
5. yleiskielen *eA*- ja *OA*-yhtymiä vastaavat *iA* ja *UA*
6. labiaalistuminen
7. *lk*-yhtymän heikon asteen pitkä vokaali
8. ensitavua kauempana *i*-loppuisen diftongin tilalla pitkä vokaali
9. inessiivin päätteenä loppuheitto
10. inessiivin päätteenä *-hnA*

Valitsin tarkasteltaviksi murrepiirteiksi kymmenen eteläpohjalaismurteiden keskeisintä piirrettä, joiden katson olevan näkyvimpiä ja selkeimpiä kyseisessä murteessa. Lisäksi valitsin piirteistä tutkimukseeni ne, joiden käyttöä on mahdollisimman yksinkertaista testata kirjallisen kyselylomakkeen avulla. Esimerkiksi Karijoen murteessa käytössä ollutta yksitavuisten verbien imperfektimuotoa *käyy* 'kävi' ja joidenkin *i*-vartaloisten verbien imperfektissä olevaa pitkää *ii*-muotoa *moitiin* 'moitin' (Lyytikäinen ym. 2013: 260) koin vaikeaksi tutkia omassa tutkimuksessani. Lisäksi tutkielman laajuuden kannalta täytyi minun rajata aineistoa sopivan kokoiseksi. Eteläpohjalaismurteisessa puheessa konsonanttityhtymissä *-lk-* ja *-rk-* on *k*:n heikossa asteessa vokaalin pidentymä, mutta valitsin omaan tutkimukseeni tutkittavaksi piirteeksi kuitenkin pelkästään *-lk-*yhtymät, sillä koin esimerkkisanojen löytämisen niistä helpommaksi kuin *-rk-*yhtymistä.

3.2 Aineisto ja aineistonkeruu

Aineistoni koostuu yhteensä 49 karijokisen täyttämästä kyselylomakkeen vastauksista. Informantit ovat 13–85-vuotiaita. Ennen kyselyiden lopullista teettämistä pilotoin eli kokeilin tutkimustani

kolmella ulkopuolisella henkilöllä, jotka vastasivat kyselyyni ja kommentoivat sitä. Pilotoimalla saadaan tietoa muun muassa lomakkeen toimivuudesta sekä keskiarvoisesta vastausajasta. (Alanen 2011: 153.) Keräsin aineiston kahdesta eri paikasta. Alle 18-vuotiaiden vastaukset sain teettämällä kyselyt paperisena Kristiinanseudun koululla äidinkielen oppitunneilla neljälle eri luokalle, jotka olivat kaksi seitsemättä luokkaa, kahdeksas luokka ja yhdeksäs luokka. Olin itse henkilökohtaisesti paikalla, ja kyselylomakkeet täytettiin osana koulutyötä. Vaikka tarvitsin tutkimukseeni vain karijokisten nuorten vastaukset, käytännöllisistä syistä kyselyt teetettiin myös muille luokissa oleville, sillä Kristiinanseudun kouluun tulee oppilaita niin Kristiinankaupungista, Karijoelta kuin Kaskisistakin (Kristiinankaupunki 2020). Yhteensä vastauksia kertyi siis 47, joista valitsin analysointiin 18:n karijokisen vastaukset. Loput vastaukset sain viemällä kyselylomakkeet Karijoen kunnankirjastolle, jossa kirjaston asiakkaat saivat vapaaehtoisesti osallistua tutkimukseeni ja täyttää lomakkeet. Kirjastolta sain yhteensä 38 vastausta, joista karsin pois vain osittain täytetyt vastauslomakkeet ja yhden lomakkeen, jonka oli täyttänyt informantti, joka oli asunut Karijoella vasta 2,5 vuotta, eivätkä hänen vanhempansa olleet kumpikaan eteläpohjalaisia. Valitsin kirjastolla kerätyistä vastauksista mukaan tutkimukseeni yhteensä siis 31 vastausta.

Jaan aineistoni kolmeen eri ikäryhmään osittain sen vuoksi, että saan vertailtavista ryhmistä suurin piirtein samankokoiset, mutta myös siksi, että haluan erottaa ikäryhmät ikään kuin ”nuoriin”, ”työikäisiin” ja ”eläkeikäisiin” – näitä nimityksiä käytän ryhmistä myös analyysiosiossa. Ryhmien koot ovat: 13–16-vuotiaita 18 informanttia, 25–59-vuotiaita 16 informanttia ja 60–85-vuotiaita 15 informanttia. Käytän tutkimuksessani vastauslomakkeista koodeja 1A–1R (13–16-vuotiaat), 2A–2P (25–59-vuotiaat) ja 3A–3O (60–85-vuotiaat). Kaikki informantit ovat asuneet vähintään seitsemän vuotta Karijoella, ja informantteja 1K, 1O, 1P, 1Q, 2E ja 2H lukuun ottamatta vähintään toinen heidän vanhemmistaan on syntyjään Etelä-Pohjanmaan alueelta.

Kyselyn laatimisessa olen käyttänyt osittain mallina Kinnusen (2015) tutkielmassaan käyttämää lomaketta. Kyselylomake (liite) sisältää jokaisesta valitsemastani eteläpohjalaismurteiden piirteestä 2–4 sanaa, ja yhteensä sanoja on lomakkeessa 28. Sanasta riippuen lomakkeessa on valittavana 2–4 ilmaisumuotoa, joiden vaihtoehtoina ovat yleiskielinen muoto, eteläpohjalaismurteellinen muoto sekä joskus myös yleispuhekielinen muoto. Sanat eivät ole lomakkeessa murrepiirteittäin ryhmiteltynä vaan sekaisin, sillä en halunnut sanojen järjestyksellä ohjata informantteja tiettyihin vastauksiin. Informantin tehtävänä oli alleviivata se sanan muoto, jota todennäköisimmin uskoo puheessaan käyttävänsä. Suurin osa on valinnut kaikista sanoista vaihtoeh-

don, vaikka joitain yksittäisiä kohtia onkin jätetty tyhjäksi. Lisäksi lomakkeen lopussa on avoin kysymys ”Millaisena itse koet oman puhekielesi? Puhutko mielestäsi Etelä-Pohjanmaan murteella?”, johon vastauksia tuli vaihtelevasti: osa vastauksista on pidempiä ja osa lyhyempiä, ja seitsemässä analysoitavassa lomakkeessa kohta on jätetty täysin tyhjäksi.

Kyselylomakkeen aluksi kysytään myös vastaajan ikää, hänen Karijoella asumaansa aikaa sekä vanhempiansa synnyin- ja asuinkuntia. Ikää käytän apunani vertailussa sekä suhteita Karijokeen yksittäisten vastausten syiden perustelemisessa. Sukupuolen jätin tietoisesti kysymättä rajatakseni analyysiani ja säilyttääkseni informantin anonymiteetin mahdollisimman hyvänä.

3.3 Aineiston analyysimenetelmä

Analysoin aineistoa käyttäen apunani pääosin määrällistä eli kvantitatiivista analyysimenetelmää, sillä tutkin tietyn sanan variaatioiden esiintymistä prosentuaalisesti ja taulukoimalla. Taulukoinnissa käytän apuna ristiintaulukoimista ja tarkastelen siinä kolmen eri ikäryhmän murteellisten sanojen esiintymiskertojen lukumäärää eli frekvenssiä (Alanen 2011: 157). Lasken vastauksista, kuinka monta eteläpohjalaismurteiden piirteitä noudattavaa sanaa informantti on valinnut ja pyrin saamaan yleiskuvan siitä, kuinka paljon kutakin eteläpohjalaismurteiden piirrettä esiintyy kaikkien 49 informantin puheessa keskimäärin. Tarkemmin luokittelen vastaukset siten, että lasken prosenttimäärät valituista eteläpohjalaismurteellisista sanoista ikäryhmittäin 13–16-vuotiailla, 25–59-vuotiailla sekä 60–85-vuotiailla.

Avointen kysymysten analysoimisessa käytän apuna sekä laadullista eli kvalitatiivista menetelmää että myös kvantitatiivista teemoittelua. Koska kyse on avoimista vastauksista, analysoin vastauksia niiden sisällön mukaan ja vertailen vastauksia samalla myös kyseisen informantin valitsemien eri sanojen variaatioiden valintoihin pyrkien saamaan selville, kokeeko informantti oman puhekielensä samanlaisena kuin se todellisuudessa kyselyn muiden vastausten mukaan on. Tarkastelen avoimen kysymyksen vastauksia myös jakamalla niitä teemojen (esim. *en puhu murteella* ja *puhun murteella*) mukaan kevyesti ryhmiin.

Aineiston analyysissa tutkin ensin vastauksia piirteittäin siten, että yhdessä luvussa käsitelen kahden murrepiirteiden vastauksia. Tämän jälkeen siirryn avointen kysymysten vastausten analysoimiseen ja hiukan myös yksittäisten informanttien vastausten vertailemiseen. Päättäessä pyrin tuomaan esille kokonaiskuvan tuloksista sekä vertailemaan tuloksia aiempiin tutkimuksiin.

4 AINEISTON ANALYYSI JA TULOKSET

4.1 Vokaalienvälinen *h* ja svaavokaali

Kyselyn vastauksia analysoitaessa voidaan huomata, että noin kolme viidestä (60 %) karijokisesta käyttää puheessaan Mantilan (1997: 19–21) leimautuneeksi aluepuhekielisyydeksi nimeämää vokaalienvälistä *h*:ta kyselyn kolmessa sanassa *mieleen*, *portaat* ja *tultiin* (Taulukko 1). Sanojen välillä ei ole paljonkaan eroa, vaan *h* esiintyy jokaisessa sanassa noin 60 %:ssa vastauksista. Eri ikäisten vastaajien välillä taasen voidaan huomata suurtakin eroavaisuutta, sillä nuorimmalla ikäryhmällä (13–16-vuotiaat) sanan vokaalienvälinen *h* on säilynyt puheessa alle puolella vastaajista; ainoastaan kuusi informanttia 18 vastaajasta on valinnut kaikista kolmesta sanasta eteläpohjalaismurteellisen vaihtoehdon yleiskielen variantin sijasta. Huomioitavaa tässä ryhmässä on, että monet heistä, jotka ovat valinneet sanat *portahat* ja *tultihin*, ovat valinneet kolmannen, illatiivissa olevan *mielehen*-muodon sijasta, yleiskielen muodon *mieleen*.

25–59- ja 60–85-vuotiailla päinvastoin *h* näkyy puheessa keskimääräistä enemmän. Työikäisistä seitsemän on valinnut kaikki *h*:n sisältävät kolme sanaa, ja vanhimmasta ikäryhmästä näin on tehnyt kahdeksan informanttia. Keskimmäisestä ikäryhmästä *tultihin* on harvimminkin valittu murteellinen sana, kun taas vanhimmassa ikäryhmässä *portahat* jää viimeiseksi. Työikäisistä yksi informantti on korvannut sanan *tultihin* muotoon *tulimma*, joka myös on pohjalaismurteille tyypillinen piirre (Kettunen 1930b: 56), mutta vastaus ei anna tietoa siitä, käyttääkö informantti passiivissa vokaalienvälistä *h*:ta vai ei. Lisäksi vanhimmasta ikäryhmästä eräs vastaaja on korvannut sanan *mielehen* muotoon *miälehen* tuoden esille etenkin hämäläismurteissa näkyvän, mutta myös Etelä-Pohjanmaalla esiintyvän diftongin avartumisen (Kettunen 1930b: 70), mutta tästä vastauksesta saan kuitenkin selville tutkimani piirteen esiintyvyyden.

Taulukko 1. Vokaalienvälinen *h* karijokisten puheessa.

Vokaalienvälinen <i>h</i> säilynyt				
Ikä	13–16	25–59	60–85	Kaikki
3. mielehen	7	12	10	59,2 %
25. portahat	9	11	8	57,1 %
26. tultihin	10	9	11	61,2 %
yht.	26	32	29	
%	48,1 %	66,7 %	64,4 %	59,7 %

Svaavokaalin esiintymisessä on havaittavissa samankaltaista jakaumaa kuin vokaalienvälisessä *h*:ssa. Kaikista vastauksista reilu kolme viidesosaa (66 %) vastaajista käyttää puheessaan svaavokaalia sanojen *jalka*, *alkaa* ja *lehmä* yhteydessä (Taulukko 2). Murteellisten sanojen esiintymismäärien välillä ei ole merkittäviä ja huomionarvoisia eroja, vaikka *alaka* näyttäisi olevan kahden vanhimman ikäryhmän sisällä se sana, jossa svaavokaalia käytetään vähiten. Nuorten joukossa *jalaka* taas näyttäisi olevan hiukan harvinaisempi. Alle puolet nuorista käyttää svaavokaalia puheessaan, ja svaavokaali esiintyy kaikissa kolmessa sanassa kuudella informantilla. Yleiskielen muoto on siis nuorimmassa ikäryhmässä enemmän käytetty variantti.

Keskimmäinen ikäryhmä käyttää puheessaan kaikista eniten svaavokaalia, sillä melkein 80 % vastaajista on valinnut kyseisen piirteen sisältävistä sanoista juuri murteellisen muodon yleiskielen variantin sijasta, ja kymmenen informanttia on valinnut lomakkeessa kaikki kolme murteellista muotoa. Myös vanhimman ikäryhmän piirissä svaavokaali on melko yleinen (73 % vastaajista), ja svaavokaali esiintyy jokaisessa kyselylomakkeen kolmessa sanassa yhdeksällä informantilla. Vaikka Mantila (1997: 14–16) nimeääkin svaavokaalin laaja-alaiseksi puhekielisyudeksi, voidaan sen esiintymisessä silti huomata varsin suuri ero nuorten ja kahden vanhimman ikäryhmän vastauksissa.

Taulukko 2. Svaavokaali karijokisten puheessa

Svaavokaali				
Ikä	13–16	25–59	60–85	Kaikki
4. jalaka	7	14	12	67,3 %
24. alaka	9	11	9	59,2 %
27. lehemä	9	12	12	67,3 %
yht.	25	37	33	
%	46,3 %	77,1 %	73,3 %	65,6 %

4.2 Yleiskielen *d* ja *ts*

Karijokisten puheessa näkyy selvästi eteläpohjalaismurteille hyvinkin leimallisen *r*:n esiintymistä *d*:n vastineena. Kaikista vastaajista yhteensä 60 % eli kolme viidestä vastaajasta käyttää *r*:ää puheessaan (Taulukko 3). Kyselylomakkeen murteellisista sanoista *puhras*, *nährä* ja *teirän* keskimäinen sana on yleisimmin käytössä, vaikka *r*:ää käytetäänkin kaikissa ikäryhmissä suurin piirtein yhtä paljon riippumatta sanasta. Nuorin ikäryhmä erottautuu selvästi joukosta, sillä heistä hiukan yli puolet (54 %) on valinnut eteläpohjalaismurteellisen vaihtoehdon, kun taas molemmat

kahdesta vanhimmasta ikäryhmästä käyttää 65-%:sesti murteellista muotoa. Nuorin ryhmä käyttää kuitenkin murteellista muotoa varsin yhteneväisesti, sillä yhdeksän informanttia on valinnut kaikista sanoista murteellisen vaihtoehdon, jolloin näyttäisi, että *r*:ää joko käytetään tai ei käytetä. Vastaavanlaisesti murteelliset variantit kaikista kolmesta sanasta on keskimmäisessä ikäryhmässä valinnut kahdeksan informanttia ja vanhimmassa ikäryhmässä seitsemän.

Tähän piirteeseen kuuluvien sanojen yhteydessä moni vastaaja on korjannut sanojen *puhras* ja *nährä* viereen sanat, joissa on mukana svaavokaali (*puhuras* ja *nähärä*). Tämä ei kuitenkaan vaikuta tuloksiin, sillä sanoista näkyy tutkimani piirre, eli *r d*:n vastineena. Kyselyssäni on vaihtoehtona myös sanat *puhas*, *nähä* ja *teiän*, joissa *d*:n paikalla on kato. Tämä *d*:n kato on tyyppillinen idän murteissa sekä keski- ja pohjoispohjalaisissa ja peräpohjalaisissa murteissa (Kettunen 1940: n:o 79, 81). Tämän kolmannen vaihtoehdon on valinnut yhteensä 10 informanttia. Syyn tälle arvelen olevan siinä, että *d*:n kato on nykyään jo valtakunnallisesti varsin laajalle levinnyt ja yleinen puhekielen piirre, jota huomaa varsinkin nuorten keskuudessa (Nuolijärvi & Sorjonen 2005: 36). Informantin 2J *d*:n kadon arvelen johtuvan Peräpohjan murteiden vaikutteista: vaikka henkilö onkin asunut jo lähes 30 vuotta Karijoella, on hän ilmeisesti lapsuudessaan asunut Lapissa, jossa hänen vanhempansakin ovat. Vaikka toinen vanhemmista on syntyjään Karijoelta, kertoo informantti itsekkin avoimessa kysymyksessä oman puheensa sisältävän sekä pohjoisen että eteläpohjalaisen murteen piirteitä.

Taulukko 3: Yleiskielen *d*:n vastineena *r* karijokisten puheessa.

Yleiskielen <i>d</i> :n vastineena <i>r</i>				
Ikä	13–16	25–59	60–85	Kaikki
1. puhras	10	9	9	57,1 %
7. Nährä	10	11	10	63,3 %
8. teirän	9	11	10	61,2 %
yht.	29	31	29	
%	53,7 %	64,6 %	64,4 %	60,9 %

Vaihteluttoman *tt*:n esiintyminen *ts*:n vastineena on karijokisten puheessa yksi selkeimmin näkyvistä eteläpohjalaismurteiden piirteistä. Lähes 80 % kaikista vastaajista käyttää *tt*:tä puheessaan, ja ikäryhmittäin eniten sitä käyttävät 25–59-vuotiaat, joista yli neljä viidesosaa (84 %) on valinnut sanoista murteellisen muodon (Taulukko 4). Nuorimmistakin vastaajista yli 70 % käyttää murteellista muotoa, ja vanhimmasta ryhmästä 78 %. Kyselylomakkeen sanojen välillä on suurtakin vaihtelua, sillä sijapäänteen omaavan murteellisen muodon *ottas* / *ottassa* ovat valin-

neet lähes kaikki vastaajat: nuorista näin ovat tehneet kaikki vastaajat, työikäisistä kaikki yhtä lukuun ottamatta ja eläkeikäisistä ainoastaan neljä informanttia on valinnut yleiskielisemmän muodon *otsas* tai *otsassa*. Muut kolme kyselylomakkeen murteellista sanaa (*mettä*, *katton* ja *vatta*) ovat varsin tasapuolisesti valittuja, vaikka nuorimmassa ryhmässä *katton*-muoto on valittu vain kahdeksassa vastauksessa. Nuorimmasta ikäryhmästä kuusi informanttia on valinnut murteellisen muodon kaikista sanoista, keskimmäisestä ryhmästä kymmenen ja vanhimmasta ryhmästä seitsemän. Yleiskielisen *ts*-yhtymän sisältävän muodon on valinnut hyvin harva vastaajista.

Tutkin samalla mahdollista astevaihtelun esiintymistä, ja tästä on tarkastelun kohteena kyselyni sana *katsoa* (*tt* : *t* → *kattoa* : *katon*). Astevaihtelu on tyypillistä lounaismurteille (Kettunen 1940: n:o 8), mutta nykypuhekielessä läntisen variantin *tt* (: *tt*) ja itäisen variantin (*ht* :) *t* ovat usein yhdistyneet astevaihteelliseksi muodoksi *tt* : *t* (Mielikäinen 1991: 8–12). Tätä yhden *t*:n muotoa (*katon*) esiintyy jonkin verran etenkin nuorten keskuudessa, sillä nuorista jopa seitsemän informanttia on valinnut yleiskielen ja eteläpohjalaismurteellisen muodon sijaan astevaihtelullisen variantin. Työikäisistä näin on tehnyt kolme ja eläkeikäisistä kaksi informanttia. Sanan *vatsa* kohdalla kaksi informanttia on kirjoittanut vaihtoehtojen viereen *maha*, jolloin *ts*:n vaihtelu jää heillä kyseisen sanan kohdalla tutkimatta. Nuolijärven ja Sorjosen (2005: 28) mukaan myös murteissa havaitaan vaihtelematonta *ts*-sanastoa, ja tästä on esimerkkinä juuri sana *vatsa*. Kuitenkin tutkimukseni osoittaa, että myös kyseisessä sanassa esiintyy vaihtelua, sillä reilu 70 % vastaajista sanoo sanan *vatsa* muodossa *vatta*.

Taulukko 4. Yleiskielen *ts*:n vastineena *tt* karijokisten puheessa.

Vaihteluton <i>tt</i> yleiskielen <i>ts</i> :n vastineena				
Ikä	13–16	25–59	60–85	Kaikki
2. <i>mettä</i>	13	15	13	83,7 %
9. <i>katton</i>	8	12	11	63,3 %
21. <i>vatta</i>	13	12	11	73,5 %
22. <i>ottas</i> / <i>ottassa</i>	18	15	12	91,8 %
yht.	52	54	47	
%	72,2 %	84,4 %	78,3 %	78,3 %

4.3 Yleiskielen jälkitavujen *eA*- ja *OA*-yhtymät sekä labiaalistuminen

Yleiskielen *eA*- ja *-OA*-yhtymien muuttumista puheessa *iA*- ja *-UA*-yhtymiksi sanoissa *pimeä*, *maitoa* ja *kotoa* esiintyy karijokisilla vastaajilla noin kolmella viidesosalla (59 %) (Taulukko 5).

iA-yhtymä näyttäisi olevan yleisempi kuin *UA*-yhtymä, sillä *pimiä*-sana esiintyy noin 70 %:lla vastaajista, kun taas *maitua* ja *kotua* alle 60 % :lla. Piirre kokonaisuudessaan on selkeästi yleisin 60–85-vuotiailla informanteilla (75 %), ja heistä peräti kahdeksan on valinnut kaikista kolmesta sanasta murteellisen muodon, kun taas 25–59-vuotiaista ja 13–16-vuotiaista molemmista ryhmistä näin on tehnyt vain viisi informanttia. Piirteen esiintyminen nuorimmalla ikäryhmällä on siis suhteellisen vähäistä, sillä vastausten mukaan murrepiirrettä käyttää selvästi alle puolet vastaajista.

Murteellisen variantin lisäksi osa vastaajista käyttää sen kanssa yleiskielistä varianttia (*pimeä*, *maitoa*, *kotoa*) ja/tai jo valtakunnallisestikin koko Suomeen levinnyttä assimilaatiomuotoa *pimee*, *maitoo* ja *kotoo*, jota voidaan kutsua yleistyväksi puhekielen muodoksi (Mantila 1997: 16–19; Nuolijärvi & Sorjonen 2005: 65). Joillain vastaajista *ee*- ja *OO*-muoto esiintyy kaikissa sanoissa. Assimilaatiovarianttia esiintyy etenkin nuorilla, ja heistä 13 informanttia on valinnut kyselyssä vähintään yhden yleispuhekielisen variantin. Työikäisistä näin on tehnyt ainoastaan kuusi informanttia ja eläkeikäisistä yksi informantti.

Taulukko 5. Yleiskielen *eA*- ja *OA*-yhtymien vastineena *iA* ja *UA* karijokisten puheessa.

Yleiskielen <i>eA</i> - ja <i>OA</i> -yhtymiä vastaavat <i>iA</i> ja <i>UA</i>				
Ikä	13–16	25–59	60–85	
5. <i>pimiä</i>	9	13	12	69,4 %
6. <i>maitua</i>	5	6	11	44,9 %
23. <i>kotua</i>	9	9	11	59,2 %
yht.	23	28	34	
%	42,6 %	58,3 %	75,6 %	58,8 %

Eteläpohjalaismurteille vanha ja perinteinen piirre labiaalistuminen yksikön 3. persoonan muodoissa *lähtee*, *kävelee* ja *kuulee* on kaikista tutkimistani piirteistä vähiten näkyvillä vastaajien puheessa; ainoastaan 37 % eli alle kaksi viidestä vastaajasta käyttää puheessaan sanojen eteläpohjalaismurteellista muotoa (Taulukko 6). Sanoista *lähtöö*, *kävelöö* ja *kuuloo* yleisin käytössä oleva sana on *lähtöö*. Eniten labiaalistumista esiintyy eläkeikäisillä, joista kaksi viidestä (40 %) käyttää murteellisia muotoja puheessaan, kun taas kahdessa muussa ikäryhmässä piirteen yleisyys on alle 40 %. Vanhimmassa ikäluokassa labiaalistuneiden sanojen käyttö on hyvin yhteneväistä vastaajien keskuudessa: kuusi informanttia on valinnut kaikista kolmesta sanasta murteellisen muodon, mutta loput yhdeksän ovat pitäytyneet kaikkien sanojen kohdalla yleiskielisessä muodossa. Muissa ryhmissä labiaalistumista saattaa näkyä sen sijaan vain joissain sanoissa. Nuorista neljä infor-

manttia on valinnut kaikista sanoista labiaalistuneen muodon, ja työikäisistä näin on tehnyt viisi informanttia.

Taulukko 6. Labiaalistuminen karijokisten puheessa.

Labiaalistuminen				
Ikä	13–16	25–59	60–85	Kaikki
12. lähtöö	9	7	6	44,9 %
17. kävelöö	4	5	6	30,6 %
28. kuuloo	6	6	6	36,7 %
yht.	19	18	18	
%	35,2 %	37,5 %	40,0 %	37,4 %

4.4 *lk*-yhtymän heikko aste ja *i*-loppuinen diftongi

Noin puolet (49 %) karijokisista vastaajista uskoo käyttävänsä puheessaan pitkää vokaalia *lk*-yhtymän omaavien sanojen *jalat* (*jalka*) ja *halot* (*hallo*) heikossa asteessa (Taulukko 7). Selkeästi vähiten tätä piirrettä käyttää nuorin ikäryhmä, josta selvästi vain alle kolmasosa on valinnut lo-makkeessa murteellisen muodon. Sen sijaan yli 25-vuotiaista noin kolme viidestä (60 %) vastaajasta kokee käyttävänsä piirrettä puheessaan. Sanojen *jalaat* ja *haloot* esiintymisen välillä ei ole suurta eroa. 60–85-vuotiaiden joukosta, jossa piirre on selkeimmin esillä, kahdeksan vastaajaa on valinnut eteläpohjalaismurteellisen piirteen molemmissa sanoissa, ja 25–59-vuotiaista näin on tehnyt kuusi ja 13–16-vuotiaista neljä informanttia. Yksi informantti on jättänyt vastaamatta *halot*-sanaan ja kirjoittanut viereen kyseisen sanan partitiivimuodon *halakojia*. Tästä kyllä näkyy murteellinen svaavokaali, mutta tutkimani *lk*-yhtymän heikko aste jää pois.

Taulukko 7. *lk*-yhtymän heikon asteen pitkä vokaali karijokisten puheessa.

<i>lk</i> -yhtymän heikossa asteessa pitkä vokaali				
Ikä	13–16	25–59	60–85	Kaikki
10. jalaat	5	10	8	46,9 %
20. haloot	5	8	11	49,0 %
yht.	10	18	19	
%	27,8 %	56,3 %	63,3 %	49,1 %

Informanteista noin 70 %:lla yleiskielen diftongien jälkikomponentit ovat assimiloituneet alkukomponentin mukaisesti muotoon *punaanen*, *kirjoottaa* ja *aikaasin* (Taulukko 8). Eniten tämä piirre näkyy keskimmaisella ikäryhmällä, josta lähes neljä viidesosaa (77 %) arvelee käyttä-

vänsä murteellista muotoa puheessaan. Vähiten piirrettä esiintyy nuorimpien informanttien vastauksissa – vain hiukan reilulla puolella vastaajista on valittuna murteellinen muoto. Kolmen murrevariantin valintamäärissä ei juurikaan ole eroa, ja tästä piirteestä voidaankin sanoa, että pitkää vokaalia joko käytetään aina tai ei ollenkaan. Nuorista seitsemän informanttia on valinnut murteellisen muodon kaikista sanoista. Vanhimmasta ikäryhmästä näin on tehnyt yhdeksän ja keskimmäisestä peräti yksitoista informanttia. Sanan *kirjoittaa* kohdalla muutama informantti on kirjoittanut omaksi vaihtoehdokseen variantin *kiri(j)oottaa* korostaen svaavokaalin esiintymistä, mutta josta kuitenkin näkyy tutkimani diftongin assimilaatio. Yksi informantti ei ole valinnut *aikaisin*-sanasta mitään vaihtoehtoa, vaan on kirjoittanut sanan viereen *varahin*, jolloin informantin vastaus ei ole tuloksissa mukana.

Painottoman tavun *i*-loppuisille diftongeille on tyypillistä myös *i*:n kato, joka on puhutun kielen laajalevikkisimpiä piirteitä ja jota voidaan pitää lähes joka puolella tunnettuna yleisenä ja neutraalina puhekielen piirteenä (Kettunen 1940: n:o 125, 206, 211; Mantila 1997: 11–14). Tämän vuoksi otin sanoista valittaviksi varianteiksi myös kyseisen yleispuhekieliseksi kutsutun piirteen (*punaanen*, *kirjoittaa*, *aikasin*) eteläpohjalaismurteellisen sekä yleiskielisen piirteen lisäksi. *i*:n kato on hyvin suosittu puhekielen variantti myös Karijoella, sillä nuorista 11:lla *i*:n kato esiintyy vastauksissa. Usein nuoret käyttävät puhekielessään pelkästään joko murteellista assimiloitunutta varianttia tai *i*:töntä varianttia, mutta kolmella informantilla näkyy yksittäisiä yleiskielenkin mukaisia muotoja. Työikäisillä voidaan havaita samankaltaista varianttien jakautumista, vaikkakin yleispuhekieltä näkyy vain viiden vastauksissa, ja yleiskieltä kahdella yhden sanan verran. Eläkeikäisillä sen sijaan voidaan huomata selkeä ero nuorempiin verrattuna: yleispuhekielisen variantin on valinnut vain kaksi informanttia, kun taas yleiskieltä näkyy kolmen informantin vastauksissa lähes kaikissa sanoissa. Voidaankin todeta, että yli 65-vuotiaiden puheessa eteläpohjalaismurteellisen variantin jälkeen seuraavaksi suosituimpana vaihtoehtona tulee yleiskielinen muoto.

Taulukko 8. *i*-loppuisen diftongin assimiloituminen karijokisten puheessa.

Ensitätävua kauempana <i>i</i> -loppuisen diftongin tilalla pitkä vokaali				
Ikä	13–16	25–59	60–85	Kaikki
11. punaanen	9	13	10	65,3 %
18. kirjoittaa	10	12	12	69,4 %
19. aikaasin	10	12	10	65,3 %
yht.	29	37	32	
%	53,7 %	77,1 %	71,1 %	67,3 %

4.5 Inessiivin päätte

Eteläpohjalaismurteissa inessiivin tunnuksena on usein loppuheitto, ja tämä piirre onkin vahvimmin esillä kaikista tutkimistani murrepiirteistä. Syynä tälle voidaan pitää sitä, että loppuheitto on jo varsin yleispuhekielinen piirre, joka leviää pikkuhiljaa niin sosiaalisesti kuin maantieteellisestikin uusille alueille (Mantila 2004: 327). Yli neljä viidestä (83 %) karijokisesta käyttää puheessaan loppuheitollista varianttia sanoissa *kylässä*, *tekemässä* ja *otsassa* (Taulukko 9). *Kyläs* ja *tekemäs* ovat selvästi suositumpia karijokisten puheessa (noin 90 %) kuin *ottas* / *otsas*, jonka valintaprosentti on vain 65 %. Nuorilla loppuheitollinen muoto on kaikkein suosituin, sillä kaikki vastaajat ovat valinneet loppuheitollisen muodon *kylässä*- ja *tekemässä*-sanoista, ja vain neljä informanttia on valinnut *otsassa*-sanasta pitkän *ottassa*-muodon. Loppuheitto on myös kahdessa vanhimmassa ryhmässä varsin yleinen, ja työikäisistä loppuheitollisen muodon kaikista sanoista on valinnut kymmenen informanttia ja eläkeikäisistä kahdeksan. Ainoastaan neljä informanttia käyttää puheessaan aina pitkää yleiskielen muotoa. Informantilla 2J on juuria pohjoisen siellä osassa, jossa inessiivin pitkä muoto on yleinen (Kettunen 1940: n:o 104), minkä vuoksi hänen valintansa on perusteltavissa.

Taulukko 9. Inessiivin loppuheitto karijokisten puheessa.

Inessiivi loppuheitollinen				
Ikä	13–16	25–59	60–85	Kaikki
14. kyläs	18	15	12	91,8 %
15. tekemäs	18	15	12	91,8 %
22. ottas / otsas	14	10	9	67,3 %
yht.	50	40	33	
%	92,6 %	83,3 %	73,3 %	83,1 %

Inessiivin päätte pronomineissa *missä* ja *jossakin* on eteläpohjalaismurteissa tyypillisesti *-hna* (*mih(i)nä*, *joh(o)nakin*) (Kettunen 1930b: 60). Tämäkin on yksi yleisimmistä eteläpohjalaismurteiden piirteistä karijokisten puheessa, sillä noin neljä viidestä (79 %) käyttää puheessaan murteellista varianttia (Taulukko 10). Kuten toistakin inessiivin muotoa, loppuheittoa, myös tätä piirrettä esiintyy eniten nuorten puheessa, vaikka piirteen esiintymisprosentti onkin kaikissa kolmessa ikäryhmässä suurin piirtein yhtä suuri. *Missä*-sanasta on valittu hiukan harvemmin murteellinen variantti kuin *jossakin*-sanasta. Nuorista murteellisen variantin molemmista sanoista on valinnut 13 informanttia, työikäisistä 11 ja eläkeikäisistä 10.

Taulukko 10. Inessiivin pääte *-hna* karijokisten puheessa.

Inessiivin pääte <i>-hna</i>				
Ikä	13–16	25–59	60–85	Kaikki
13. mihinä/mihnä	14	11	10	71,4 %
16. johonakin/johnakin	15	14	13	85,7 %
yht.	29	25	23	77
%	80,6 %	78,1 %	76,7 %	78,5 %

4.6 Informanttien mielipiteet omasta murteellisuudestaan

Seitsemässä lomakkeessa avoimen kysymyksen kohta on jätetty tyhjäksi, mutta lopuista 42 informantista 36 on sitä mieltä, että heidän omassa puheessaan näkyy edes osittain eteläpohjalaismurteet. Kokonaisuudessaan informanttien alleviivaamat sanavalinnat vastaavatkin varsin hyvin avoimessa kysymyksessä esiin tulleita omia kokemuksia siitä, käyttäkö informantti puheessaan murretta vai ei – kaikki, jotka mainitsevat käyttävänsä puheessaan murretta, ovat valinneet myös sanoista murteellisia variantteja. 18 informanttia kokee puhuvansa täysin eteläpohjalaismurteilla, ja informantti 2D myöntääkin, että ulkopuolinen varmasti tunnistaa puheesta informantin asuinmaakunnan (esimerkki 1):

1) Varmasti puheesta kuulee että olen e-p:ltä :) (2D)

Kahdessa vastauksessa myös kerrotaan muiden ihmisten jopa huomauttavan informantin murteellisesta puhetyylistä (esimerkki 2). Esimerkin (3) mukaisia informantteja, jotka kokevat käyttävänsä murretta puheessaan ”osittain”, ”vähän” tai ”vaihtelevasti”, on myös 18.

2) Puhun, koska siitä aina välillä huomautellaan kun puhun muualta kotoisin olevien ihmisten kanssa. (3F)

3) Osittain pohjanmaan murretta, muttei enää vanhempia sanoja ja muotoja. (2I)

Ainoastaan informantit 2E, 3C ja 3J kokevat, että murre ei heidän puheessaan näy ollenkaan. Informantti 2E:n kokemus vastaakin hyvin lomakkeen muita vastauksia, sillä ainoastaan sanat *mettä*, *kyläs*, *tekemäs* ja *ottas* vastaavat murteellisuuksia, ja nekin ovat varsin yleispuhekiekellisiä muotoja muuallakin Suomessa. Lisäksi informantin vanhemmat eivät ole kotoisin Etelä-Pohjanmaalta ja informantti itse on asunut vasta seitsemän vuotta Karijoella. Informantti 3C sen sijaan on asunut koko ikänsä Karijoella ja hänen vanhempansakin ovat samalta murrealueelta. Hän ei ole kuitenkaan valinnut kuin pelkästään *aikaasin*-sanan murteellisista sanoista, jolloin informantin oma kokemus vastaa hyvin todellisuutta (esimerkki 4).

4) Murre ei hallussa minulla. (3C)

Informantti 3J, joka on asunut lähes koko ikänsä Karijoella, sen sijaan on vastannut lomakkeen kysymykseen lyhyesti *En hyvin*, vaikka muut lomakkeen vastaukset kertovat muuta: informantin lähes kaikki sanavalinnat ovat murteellisia muotoja yhtä poikkeusta (*katon*) lukuun ottamatta. Samankaltaista ristiriitaisuutta omasta murteellisuudesta näkyy nuorimmassa ikäryhmässä kahdella informantilla esimerkin (5) mukaisesti siten, että vastaaja ei tiedä, käyttääkö hän puheessaan murretta vai ei – valittujen sanojen perusteella puheessa näkyy kuitenkin selkeästi murre.

5) Jossakin lauseissa puhun mutta jossain ihan puhe kieltä. en tiedä oikeastaan puhunko etelä-pohjanmaan murretta mutta johnakin puhun ainaki. (1F)

Muita havaintoja, joita avoimen kysymyksen vastauksista käy ilmi, ovat jo hiukan kansanlingvistiikankin puolta käsitteleviä. Neljä vastaajista kertoo olevansa ylpeä murteestaan ja kokee murteen omaperäisenä (esimerkit 6 & 7). Toisaalta informantti 3E kokee jotkin tilanteet myös kiusallisiksi, kun kaikki eivät ymmärrä informantin murteellista puhetyyliä (esimerkki 7).

6) Ylpiä murteella puhuja! (2A)

7) Jossain tilanteet ovat kiusallisia, kun puhuu leveetä etelä-pohjalaasta murretta kun kaikki ei ymmärrä mitä sanoo. Oman paikkakunnan murre on rikkaus ja sitä pitää ”vaalia”. (3E)

Kolme informanttia perustelee omaa vähäistä murteenkäyttöään sillä, että suku asuu muualla Suomessa, jolloin eteläpohjalaismurteet eivät ole täysin tarttuneet puheeseen. Esimerkistä (8) näkyy, että informantin 2P, jonka suku on Helsingissä, mielestä hänen omassa puheessaan näkyy kaksi eri piirrettä:

8) [– –] Kaverit kyllä vielä huomauttaa, että puhun kuin helsinkiläiset. Helsingissä sukulaiset taas sanoo, että oon ihan pohjalaanen. (2P)

Viidessä vastauksessa tulee esille tilanteisuus: virallisissa tilanteissa, kuten koulussa tai asiointitilanteissa, pyritään yleiskieleen, kun taas vapaammissa keskusteluissa murre näkyy enemmän (esimerkit 9 & 10). Kaksi informanttia myös mainitsee, että Karijoella ei puhuta heidän mielestään niin leveää murretta kuin muualla Etelä-Pohjanmaan alueella, kuten Kauhajoella, Teuvalla tai Kurikassa (esimerkki 10).

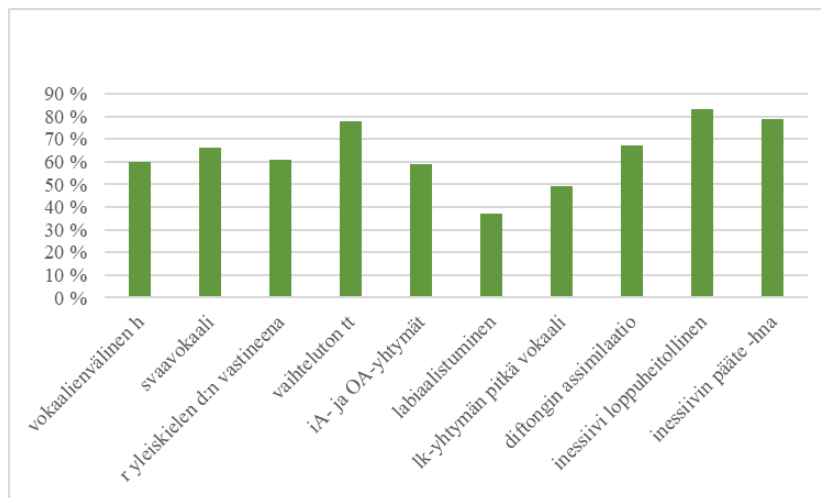
9) Puhun vapaa-ajalla murteella, mutta koulussa yritän olla puhumatta murteella ainakaan tunneilla. (1N)

10) [– –] Puhekieli vaihtelee myös seuran mukaan. Asiointikieli on usein enemmän yleiskieltä. Karijoella Etelä-Pohjanmaan murre ei ehkä mielestäni ole niin vahvaa kuin esim. Kurikassa. (2L)

5 PÄÄTÄNTÖ

Tutkielmani tarkoituksena oli selvittää, millaista Karijoen murre on eri ikäisillä karijokisilla, ja tarkemmin keskityin kymmenen eteläpohjalaismurteille tyypillisen piirteen tarkasteluun. Sain tutkimuksessani selville, että eri murrepiirteiden esiintymisessä on selkeää eroa. Taulukko 11 kertoo yksittäisten murrepiirteiden esiintymisprosentit kaikissa ryhmissä yhteensä, ja näitä tarkastellessa voidaan huomata eroa laajalevikkisempien ja leimaavempien murrepiirteiden esiintymisessä: selkeästi eniten karijokisten puheessa näkyvät *tt ts:n* vastineena (*mettä*) sekä inessiivin loppuheitto (*kyläs*). Nämä piirteet ovat jo hyvin yleispuhekielistyneet laajemmalle Suomessa (Mielikäinen 1991: 8–12; Mantila 2004: 327), minkä vuoksi piirteiden runsas näkyminen myös karijokisten puheessa on varsin luonnollista. Myös inessiivin *hna*-ilmiö on karijokisilla näkyvä puhekielen piirre. Sen sijaan heikoimmin karijokisten puheessa näkyvät esimerkiksi labiaalistuminen (*lähtöö*) ja *lk*-yhtymän heikon asteen pitkä vokaali (*jalaat*), joita voidaan pitää suppealevikkisinä ja leimautuneina puhekielen piirteinä, joita etenkin eläkeläiset näyttävät suosivan.

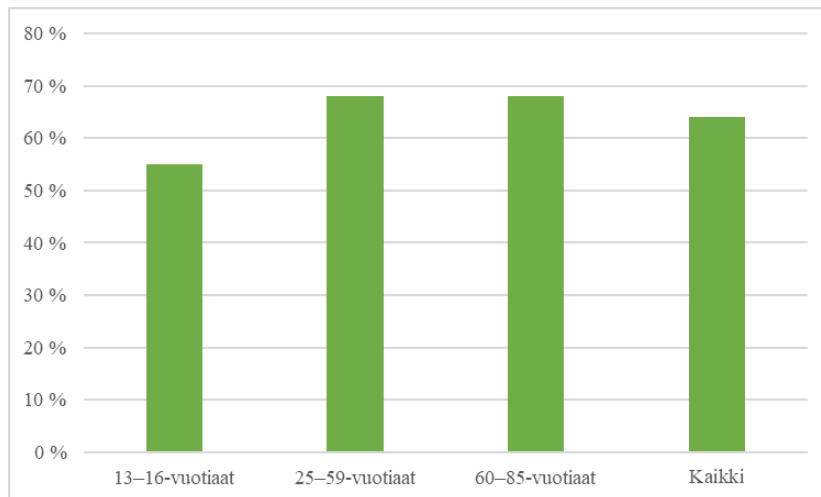
Taulukko 11. Karijokisten murteellisuus piirteittäin.

Eroavaisuutta nuorten ja vanhempien välille tuovat juuri suppealevikkiset murrepiirteet. Inessiiviä ja *tt*:tä lukuun ottamatta nuoret käyttävät vastausten perusteella huomattavasti vähemmän murteellisia variantteja puheessaan kaikissa tutkittavissa piirteissä, ja heidän murteellisuusprosenttinsa on vain 55,3 %, mikä voidaan havaita taulukosta 12. Työikäiset ja

eläkeikäiset sen sijaan käyttävät murretta suurin piirtein yhtä paljon eli noin 68-%:sesti. Niissä piirteissä, joissa yleispuhekielen variantit ovat mahdollisia (*eA*- ja *OA*-yhtymät ja *i*-loppuinen diftongi), voidaan huomata, että nuoret taasen suosivat näitä yleispuhekielisiä variantteja (*pimee*, *punanen*) selvästi enemmän kuin vanhemmat ikäryhmät. Nämä havainnot kulkevat samaa linjaa monien muiden tutkimusten kanssa siitä, että nuorten puhe ei ole yhtä murteellista kuin vanhemmilla. Tuloksissa näkyy myös se, että nuoret alkavat suosia yhä enemmän laajalevikkisiä ja yleispuhekielisiä puhekielen muotoja. (Mantila 1997: 11–22; Lappalainen 2001: 77.) Toisaalta murteenseuruuhankkeen tutkimusten perusteella on voitu päätellä, että nuorten ja keski-ikäisten keskinäinen ero nähdään siinä, että keski-ikäiset olisivat yleiskielisempiä (Nuolijärvi & Sorjonen 2005: 125). Tämä ei kuitenkaan tullut omassa tutkimuksessani esille.

Taulukko 12. Eteläpohjalaismurteiden piirteiden esiintyminen karijokisilla.

Toisaalta vaikka nuoret käyttävätkin puheessaan verrattain vähiten murteellisia puhekielen muotoja, kuitenkin yksittäisiä informantteja tarkasteltaessa voidaan huomata, että 100-%:sesti eteläpohjalaismurteita käyttää puheessaan informantteja jokaisesta ikäryhmästä: informantit 1H, 2K, 3B ja 3G ovat valinneet jokaisesta sanasta murteellisen muodon. Vähiten murteita sen sijaan käyttää informantti 3C, joka on valinnut yhteensä vain yhden murteellisen variantin kyselylomakkeen sanoista. Kuitenkin nuorten ryhmässä on verrattain eniten sellaisia informantteja, jotka ovat valinneet vain muutaman murteellisen variantin, ja näin ollen kokonaisuudessaan voidaan sanoa, että nuoret eivät ole yhtä murteellisia kuin kaksi muuta ryhmää.

Sain tutkimuksessani selville, että Karijoella asuvien ihmisten puhekielen murteellisuusprosentti on kokonaisuudessaan 63,9 % – eteläpohjalaismurteiden vaikutus puhekieleen on siis

hyvinkin selkeää, mutta kaikki tutkittavat murrepiirteet eivät ole niin paljon käytössä kuin toiset. Verraten esimerkiksi Mari Mäki-Paavolan (1999) tutkimukseen kurikkalaisten murteesta voidaan myös huomata, että Karijoen murre ei sisällä niin vahvasti eteläpohjalaismurteiden piirteitä kuin esimerkiksi juuri Kurikan murre, jossa kaikki tutkittavat piirteet näkyvät vähintään 70-%:sesti jokaisella tutkimuksessa mukana olleella informantilla. Kuitenkin tutkimuksessani tuli samanlaisia tuloksia ilmi liittyen siihen, että nuorilla puhekieli ei ole yhtä murteellista ja että vanhimmilla paikallinen murre on säilynyt parhaiten. (Mäki-Paavola 1999: 87–88.) Tutkimukseni avoimessa kysymyksessä esille tulleet arvelut siitä, että Karijoella murre ei ole niin vahvaa kuin muissa Etelä-Pohjanmaan kunnissa, saattavat kuitenkin pitää paikkaansa ottaen huomioon Mäki-Paavolan tutkimuksen tulokset. Avoimen kysymyksen muutkin vastaukset vastaavat hyvin odotuksiani, sillä niissä tulee esille muun muassa murteen käyttö tilanteen mukaan sekä selkeä vastaus siihen, käyttäkö informantti omassa puheessaan mielestään murretta vai ei. Suurin osa vastaajista kokee tekevänsä näin, ja lähes kaikkien informanttien kokemus vastaa hyvin tutkimuksen sananvalintaosiossa esille tulleita tuloksia.

Sain asettamiini tutkimuskysymyksiin selkeät vastaukset, ja etenkin ikäryhmien vertailu toi hyviä tuloksia tutkimukseeni. Lisäksi alussa asettamani hypoteesi pitää paikkaansa, sillä nuoret todella osoittautuivat vähemmän murteellisiksi sekä yleispuhekieltä suosivimmaksi ikäryhmäksi. Toisaalta eläkeikäisten ja työikäisten välillä ei ilmene suurtakaan eroa murteellisuudessa yksittäisiä piirteitä lukuun ottamatta. Myös itse tutkimuksen toteutus onnistui hyvin. Koska Karijoki on asukasluvultaan pieni kunta, koen, että saamastani aineistosta saa määrällisesti hyvinkin kattavan kuvan karijokisten puhekielestä. Kuitenkin koululla ja kirjastolla teetettyjen kyselyiden vastausten välillä saattaa näkyä suuriakin eroja: koululla nuoret täyttivät kyselyt koulutyönä, kun taas kirjastolla ihmiset osallistuivat tutkimukseeni pitkälti informantin oman mielenkiinnon sysäämänä. Tämä informanttien innokkuus näkyy vastauksissa siinä määrin, että moni oli lisäillyt kyselylomakkeeseen vaihtoehtoisia sanoja, muuttanut esimerkiksi sanan *äiti* kohtaan *äitee* tai *äiree* ja kirjoittanut pitkästikin avoimeen kysymykseen omia ajatuksiaan. Kyselylomakekin toimi siis kokonaisuudessaan hyvin, vaikka joidenkin sanojen kohdalle olisin voinut laittaa vaihtoehtoisiksi enemmän variantteja, jolloin oltaisiin välttytty edellä mainitulta sanojen korjaamiselta. Onneksi kuitenkin lähes kaikki vastaukset kertovat sen, mitä pyrinkin saamaan selville.

Aineiston laajuuden ja kandidaatintutkielman rajatun pituuden vuoksi informanttien

omien ajatusten tarkempi analysoiminen ja vertaaminen muihin tuloksiin jäi suhteellisen lyhyeksi. Sen sijaan murteellisuuspiirteiden tarkastelu ja niiden yhteydessä käsitelty ikäryhmien vertailu toteutuivat hyvin. Toki koska tutkimukseni toteutettiin kyselyllä, jossa vastaukset perustuvat informanttien omaan kokemukseen omasta puhekielestään, eivät tulokset välttämättä täysin vertaudu todelliseen kielenkäyttöön – haastattelemalla ja oikeaa puhetta nauhoittamalla olisin kenties saanut tarkempaa tietoa karijokisten puhekielestä. Jatkotutkimusmetodiksi voisikin sopia informanttien haastattelu, jolloin saataisiin tutkimustuloksia samaan aiheeseen, mutta toisesta näkökulmasta. Tulosten vertailukin voisi olla myös hyvin hedelmällistä – informanttien omia sanavalintoja voisi verrata haastatteluihin, jolloin saataisiin selville, kuinka hyvin informanttien arvelut omasta puhekielestä vertautuvat heidän todelliseen kielenkäyttöön.

LÄHTEET

- Alanen, Riikka 2011: Kysely tutkijan työkaluna. – Paula Kalaja, Riikka Alanen & Hannel Dufva (toim.), *Kieltä tutkimassa. Tutkielman laatijan opas* s. 146–161. Helsinki: Finn Lectura.
- Chambers, J.K. 1995: *Sociolinguistic theory*. Oxford: Blackwell Publishing.
- Etelä-Pohjanmaan liitto 2019: *Väestörakenne*. – <https://www.epliiitto.fi/vaestorakenne> 1.2.2020.
- Halliday, M. A. K. 1978: *Language as Social Semiotic: The Social Interpretation of Language and Meaning*. Lontoo: Arnold.
- Ikäheimonen, Suvi 2012: *Liperin murre vuosina 1990 ja 2000. Idiolekteittaisten muutosten tarkastelua reaaliajassa*. Suomen kielen pro gradu -tutkielma. Itä-Suomen yliopisto. – <http://urn.fi/urn:nbn:fi:uef-20120241> 31.1.2020.
- Isomöttönen, Tarja 2008: *Vetelin lukiolaisnuorten murreasenteista ja murretietoisuudesta*. Suomen kielen pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. – <http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-20081115864> 31.1.2020.
- Karijoki 2020: Karijoen kunnan kotisivut. – <https://www.karijoki.fi/> 1.2.2020.
- Kettunen, Lauri 1930a: *Suomen murteet. I, Murrenäytteitä*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
 ————— 1930b: *Suomen murteet. II, Murrealueet*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
 ————— 1940: *Suomen murteet. III A, Murrekartasto*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Kinnunen, Emmilotta 2015: *Kivijärven yläkoululaisten puheen variaatio*. Kandidaatintutkielma. Jyväskylän yliopiston suomen kielen laitos. – <http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-201505121811> 5.12.2019.
- Korhonen, Riitta & Lappalainen, Hanna 2013: Kieli muuttuu – rikkautta vai rappiota? – *Kielikello* (4). – <https://www.kielikello.fi/-/kieli-muuttuu-rikkautta-vai-rappiota-> 31.1.2020.
- Kotimaisten kielten keskus 2020a: *Murteenseuruihanke*. – https://www.kotus.fi/kielitieto/kielenkayton_lajit/puhuttu_kieli/murteenseuruihanke 29.3.2020.
 ————— 2020b: *Suomen murteet*. – https://www.kotus.fi/kielitieto/murteet/suomen_murteet 29.3.2020.
- Kristiinankaupunki 2020: Kristiinankaupungin kaupungin kotisivut. – <https://www.kristinestad.fi/koulutus-ja-varhaiskasvatus/peruskoulut/kristiinanseudunkoulu> 3.3.2020.
- Labov, William 1966: *The social stratification of English in New York City*. Washington DC: Georgetown University Press.
- Lappalainen, Hanna 2001: Sosiolingvistinen katsaus suomalaisnuorten nykypuhekieleen ja sen tutkimukseen. *Virittäjä* 105 (1) s. 74–101.
- Laurosela, Jussi 1913: *Äännehistoriallinen tutkimus Etelä-Pohjanmaan murteesta. 1, konsonantit*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden seura.
 ————— 1914: *Äännehistoriallinen tutkimus Etelä-Pohjanmaan murteesta. 2, vokaalit*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden seura.
 ————— 1922: *Foneettinen tutkimus Etelä-Pohjanmaan murteesta*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Luoma, Topi, Riihiluoma, Tauno & Uusitalo, Mikko 1991: *Karijokelaasta perunaprötiä: Kaskuja ja juttuja Karijoelta*. Kristiinankaupunki: Suupohjan kirjapaino.
- Lyytikäinen, Erkki, Rekunen, Jorma & Yli-Paavola, Jaakko (toim.) 2013: *Suomen murrekirja*. Helsinki: Gaudeamus.
- Mantila, Harri 1997: Johdanto. – Seija Makkonen & Harri Mantila (toim.), *Pohjoissuomalaisen puhekielen sosiolingvistinen variaatio* s. 1–23. Suomen ja saamen kielen ja logopedian laitoksen julkaisuja 8. Oulu: Oulun yliopisto.
 ————— 2004: Murre ja identiteetti. *Virittäjä* 108 (3) s. 322–346.
 ————— 2007: Variaatiosta identiteettiin. – Sara Routarinne & Tuula Uusi-Hallila (toim.), *Nuoret kielikuvasa* s. 63–80. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Mielikäinen, Aila 1991: *Murteiden murros. Levikkikarttoja nykypuhekielen piirteistä*. Jyväskylän yliopiston suomen kielen laitoksen julkaisuja 36. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

- Mustanoja, Liisa 2011: *Idiolekti ja sen muuttuminen. Reaaliaikatu tutkimus Tampereen puhekielestä*. Väitöskirja. Acta Universitatis Tamperensis 1605. Tampere: Tampereen yliopisto. – <http://urn.fi/urn:isbn:978-951-44-8417-9> 31.1.2020.
- Mäki-Paavola, Mari 1999: *Kurikan murteen säilymisestä eri ikäpolvilla*. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopiston suomen kielen laitos. – <http://urn.fi/URN:NBN:fi:ju-1999829248> 5.12.2019.
- Nuolijärvi, Pirkko 1986: *Kolmannen sukupolven kieli. Helsinkiin muuttaneiden suurten ikäluokkien eteläpohjalaisten ja pohjoissavolaisten kielellinen sopeutuminen*. Väitöskirja. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Nuolijärvi, Pirkko & Sorjonen, Marja-Leena 2005: *Miten kuvata muutosta? Puhutun kielen tutkimuksen lähtökohtia murteenseuruhankkeen pohjalta*. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus.
- Palander, Marjatta 2005: *Lapsuudesta keski-ikään. Seuruututkimus itäsavolaisen yksilömurteen kehityksestä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Paunonen, Heikki 1982: Suomen kielen sosiolingvistinen vaihtelu tutkimuskohteena. – M. K. Suojanen & Päivikki Suojanen (toim.), *Sosiolingvistiikan näkymiä* s. 35–110. Helsinki: Gaudeamus.
- 1989: Muuttuvat puhe-suomen muodot. – Seija Aalto, Auli Hakulinen, Klaus Laalo, Pentti Leino & Anneli Lieko (toim.), *Kielestä kiinni* s. 209–233. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Rapola, Martti 1990: *Johdatus Suomen murteisiin*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Suojanen, M. K. 1982: Sosiolingvistiikka – Synkretistinen tieteenala. – M. K. Suojanen & Päivikki Suojanen (toim.), *Sosiolingvistiikan näkymiä* s. 7–34. Helsinki: Gaudeamus.

LIITE

KYSELYLOMAKE: Karijokisten murre

Vastaajan taustatiedot:

Vastaajan ikä: _____

Kuinka kauan olet asunut Karijoella? _____

Äidin synnyin- ja asuinkunta: _____

Isän synnyin- ja asuinkunta: _____

Tässä kyselylomakkeessa on listattu erilaisia vaihtoehtoja ilmaista jokin sana. **Alleviivaa jokaisesta kohdasta se sanan muoto, jota itse koet käyttäväsi eniten ja luontevimmin omassa puheessasi.** Jos et ole varma, mitä sanan muotoa käytät eniten, alleviivaa se vaihtoehto, jota luulet **todennäköisimmin** käyttäväsi.

Oikeita vastauksia ei ole, vaan vastauksilla kartoitetaan karijokisten puhekielen piirteitä.

1. puhdas	puhras	puhas
2. mettä	metsä	
3. mieleen	mielehen	
4. jalaka	jalka	
5. pimeä	pimiä	pimee
6. juon maitoa	juon maitua	juon maitoo
7. nährä	nähdä	nähä
8. teidän koti	teirän koti	teiän koti
9. katton taivaalle	katson taivaalle	katon taivaalle
10. jalat	jalaat	
11. punainen	punanen	punaanen
12. äiti lähtee kohta	äiti lähtöö kohta	
13. missä	mihnä	mihinä

14. kylässä kyläs
15. tekemässä tekemäs
16. johonakin johnakin jossakin
17. isä kävelöö isä kävelee
18. kirjoittaa kirjoottaa kirjottaa
19. aikaisin aikasin aikaasin
20. haloot halot (yksikössä: *halko*)
21. vatsa vatta
22. otsassa ottassa ottas otsas
23. tulin kotoa tulin kotoo tulin kotua
24. koulu alkaa koulu alakaa
25. portahat portaat
26. tultiin äsken tultihin äsken
27. lehemä lehmä
28. äiti kuulee äänen äiti kuuloo äänen

29. Millaisena itse koet oman puhekielesi? Puhutko mielestäsi Etelä-Pohjanmaan murteella?

Kiitos vastauksistasi!